

TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ

Az európai integráció jövője – egy nagykövet szemszögéből

A jelen előadásomra készülve döböntem rá arra, hogy milyen nehéz feladatra vállalkoztam. Mennyire egyszerű lenne az európai integráció múltjáról vagy jelenéről előadást tartani és mennyivel nehezebb a jövőről beszélni! Szerencsére az előadás címe egyfajta felmentést is ad számomra, hiszen lehetőséget nyújt a szubjektív elemek hangsúlyozására. Az európai integráció témakörében előadást vállalni ugyanakkor azért is nagy kihívás, mivel ma az Európai Unió csatlakozás közelségének lázában sokan kiáltják ki magukat európai uniós szakértőknek, és kicsit hasonlít a helyzet a rendszerváltást követő időszakhoz, amikor egyre-másra bukkantak fel rövid életűnek bizonyuló alkotmányjogi szakértők. Habár kutatási területem az alkotmányjog, mint Brüsszelben élő diplomátára, rám is hatással van az, amit látok és tapasztalok. Az előadásomban igyekszem a tények mellett a szubjektív véleményemet is megjeleníteni. Másrészt az előadás helyszíne, a Szegedi Akadémiai Bizottság Székházának előadóterme és a megjelent közönség is lehetővé teszi, hogy ne egy államigazgatási jellegű értékelést tartsak, hanem az egyetemi szellem domináljon.

*

Engedjék meg, hogy előadásomat rögtön egy személyes megjegyzéssel kezdjem. 2000 júniusában foglaltam el szolgálati helyemet Brüsszelben, mint a Belga Királyság és a Luxemburgi Nagyhercegség mellé akkreditált nagykövet.

Brüsszelt Európa fővárosának is hívják, ugyanakkor Brüsszről azt is tudnunk kell, hogy az 1831-ben mesterségesen létrehozott nyelvi különbözőségekkel rendelkező Belgium fővárosa, amely maga is egyfajta „kis Európának” tekinthető, ahol flamandok, vallonok és német nyelvűek élnek együtt. Ez a Dunántúl nagyságú, de hazánk lélekszámával megegyező Belgium mikrokörnyezetben magában foglalja mindazt, ami egész Európára jellemző: az egységet és a különbözőséget, a nemzeti többség és a nemzeti kisebbségek létét, a nyelvi konfliktusok kiéleződését, a gazdasági és politikai integráció iránti igényt és a föderatív egységek hatáskörei növelésének igényét, a gazdaságilag fejlettebb és a gazdaságilag fejletlenebb területek közötti különbözőséget. Ezek mind olyan tényezők, amelyek mind Európában, mind Belgiumban egyaránt jelen vannak.

Brüsszel azonban nem csak Belgiumra utal, átvitt értelemben az európai integrációt, az Európai Uniót is jelenti. A város neve sokak számára pozitív, sokak számára pedig kevésbé pozitív jelentéssel bír. Másként tekintenek Brüsszelre a franciák, az angolok, a svédek, a nem EU-tag norvégok és svájciak, de az egyes országokon belül is a politikai hovatartozásnak megfelelően nagyok az értékelésbeli eltérések Brüsszel nevét hallva.

Mindezeket figyelembe véve előadásom első részében azt szeretném megvizsgálni, hogy miként látom Európát és az Európai Uniót Brüsszelből nézve, majd az előadásom második részében arra szeretnék választ adni, hogy miként látnak minket, magyarokat és Magyarországot Brüsszelből.

Fogalmi és elvi elhatárolással kezdem: Európa nem egyenlő az Európai Unióval, bár sokak számára Európa és az Európai Unió szinonim fogalmak. Európa, noha földrajzi fogalom is, számunkra elsősorban nem földrajzi fogalmat, hanem eszmerendszert, érték-közösséget jelent. Európában nemzetek és régiók, eltérő kultúrák és nyelvek vannak jelen. Európa számos olyan történelmi és kulturális örökséggel rendelkezik, amely eltér más kontinensek történelmétől és kultúrájától, azt is mondhatjuk, hogy létezik egy európai közös örökség.

Európai identitásunkat és fejlődésünket európai közös örökségünk következő főbb történelmi és kulturális elemei határozzák meg:

- a keresztény kultúra, a görög filozófia, a római jog, a hit és az ész összeegyeztetésének követelménye a középkorban, a városok és egyetemek fejlődése, a reformáció, a felvilágosodás, a forradalmak, a tudomány fejlődése és kapitalizmus kialakulása, az emberi jogok fejlődése, az alkotmányvédelem – hogy csak a legfontosabb értékeinket említsem.
- Európában évszázadokon keresztül három fő politikai kultúra és jogcsalád dominált, nevezetesen az angolszász, a latin és a germán. Az egyes európai országok e három fő modellt figyelembe véve alakították ki politikai felfogásukat, parlamentarizmusukat, etatista vagy szabadelvű gondolkodásukat a politikáról és a jogról. Az évszázadok folyamán a magyar politika és jog sokat ültetett át az angolszász, a latin (francia–olasz) és a germán politikai és jogi kultúrából. Az ezer éves iratlan alkotmány, a parlament iránti tisztelet az angolszász világ befolyását, a közigazgatási rendszerünk pedig a latin és germán szellemiség behatását bizonyítja. Ez a példa is azt mutatja, hogy az európai országok, az európai kulturális közösségek az évszázadok alatt mindvégig hatással voltak egymásra, az európai országok nem elszigetelten fejlődtek egymás mellett.
- Brüsszelből nézve Európa azonban nem csak a közös politikai és kulturális örökséget tárja elénk, hanem azt is, hogy egy zivataros, tragikus évszázadot követően remény mutatkozik egy sikeresebb XXI. századot teremteni Európában. A közép- és kelet-európai változások lehetővé teszik, hogy Európa országai a jövőben ne két nagy politikai táborat alkotva éljenek együtt, hanem lehetőség legyen egy a közös értékek és érdekek figyelembevételével európai közös gondolkodás megteremtésére.

Brüsszelből nézve Európa azonban több, mint az egyes európai országok összessége, magában foglalja az európai integrációt is. Mielőtt az európai integráció jövőjéről beszélnék, feltétlenül szólni kell az európai integráció XX. századi történéseiről is.

- A jelenlegi európai integrációt meg kell különböztetni azoktól a korábbi szövetségi viszonyoktól, amelyek az előző évszázadokban Európára jellemzők voltak. Az elmúlt századokban, de még a XX. században lejátszódott világháborúkat megelőzően is az egyes európai országok elsőrendűen politikai okokból kötöttek szö-

vétségeket, tengelyeket, azért hogy más európai országokkal szemben érdekeiket érvényre juttassák. Ilyen volt a Szent Szövetség, a kisantant, a két világháború elterő tartalmú szövetségei.

- Ezzel szemben a mai európai integráció célja nem az, hogy más európai országokkal szemben jelentsen erőt, hanem az, hogy az európai országok a közös érdekek mellett integrálódjanak. Ennek oka többek között a kontinensek közötti verseny. Európa csak abban az esetben tud egyenjogú és hatékony partnere lenni fellépni a növekvő gazdasági erejű Ázsiának vagy az Amerikai Egyesült Államoknak, amennyiben az európai integráció sikeres, az európai országok nem megosztottak, hanem integrált, szövetséges kapcsolatokban állnak. A közös politikák védelmet nyújtanak a globalizáció kihívásai ellen is.
- Látnunk kell azt is, hogy Európában az integráció rendkívül magas szintre jutott, az Európai Unió rendkívül jelentős törvényhozó, politikai hatalommal rendelkezik, 12 országban az Euró lett a közös pénz, megszűnt a német márka, a francia és belga franc, az osztrák schilling, a holland gulden, hogy csak a legfontosabbakat említsem. Megszűntek a belső határok, nincs határellenőrzés az Európai Unió tagsországa között, amely rendkívüli eredménynek tekinthető.
- Ugyanakkor az integráció másik oldala az, hogy az Európai Unió lakosságának közvéleménye egyrészt egyfajta közönnyel, mások bizonyos ellenérzéssel fogadják a brüsszeli adminisztráció tevékenységét. Talán még emlékszünk Nizzára, Göteborgra és Genovára, amikor az európai felelős politikusok érthetetlen tekintettel figyelték tévékamerán keresztül a tiltakozó polgárok esetenként vandál megmozdulásait.
- Ismerhetjük azokat a közvélemény kutatási adatokat, amelyek azt támasztják alá, hogy az Európai Unióval szembeni bizalom csökkenő tendenciát mutat. Tény tehát, hogy Brüsszelből az európai integráció egyrésztől sikeresnek, másrésztől válságokkal teltettnak tűnik. A brüsszeli portugál nagykövettársam véleménye szerint azért nem népszerű az Európai Unió Portugáliában, mert túlzottan bürokratikus, például a portugál földművesek nem értik, hogy miért kell az Uniónak olyan kérdésekről is szabályokat alkotnia, ahol erre véleményük szerint nem lenne szükség. Példaként említette a borászatot, ahol több évszázados borászati kultúrát kellett átalakítani az uniós elvárások következtében.
- Jogos a kérdés: Quo vadis, Europa? Erre azonban csak akkor tudunk válaszolni, ha végigtekintjük az európai integráció rövid fejlődését, és jelenlegi helyzetét.

1. Az európai integráció fejlődése és jelene

1. Az első szakasz: 1945–1960-ig terjedő időszak

Az európai integráció indítékai – figyelembe véve a második világháború lezárását és a két világhatalom kialakulását – az alábbi pontokban foglalhatók össze:

a) A nacionalista téveszmék után Európának új közösséget kell formálnia. Ezt az igényt Churchill röviddel a háború után elhangzott, 1946. szeptember 19-i zürichi

beszédében is megfogalmazta, figyelemmel a kommunizmus általi fenyegetettségre is egyfajta Európai Egyesült Államok létrehozását célozta meg. A hágai Európa Kongresszus 1948-ban vette napirendjére az Európa Tanács megalakítását. Ezeket a közvetlenül háború utáni éveket hívjuk az Európa Mozgalom születésének időszakának is. Már ebben az időszakban kialakul az ún. föderalisták és az ún. kormányköziesek tábora.

b) Az európai integráció kialakulását nagymértékben elősegítette a biztonság és a béke utáni vágy, az, hogy a nemzetállamok képtelenek voltak megakadályozni a világháborúkat. A kommunizmus általi fenyegetettség is hozzájárult az európai szabad államok együttműködéséhez.

c) A gazdasági jólét ígérete is fontos szereplője az integráció kialakulásának, a háborús korlátozások után a személyek, az áruk, a tőke, és a szolgáltatások szabad áramlása, a közös piac megteremtése biztatást jelentett Európa nyugati fele számára.

d) Az európai integráció keretet biztosított a francia-német kibékülésnek és megteremtette a német európai kompatibilitást is. Az Európai Szén- és Acélközösség olyan közösségi intézménnyé vált, amely 6 nyugat-európai tagállam szén- és acéltermelését, annak értékesítését és az ott foglalkoztattak számát szupranacionális módon határozta meg.

Az európai integráció fejlődése, az Európai Gazdasági Közösség létrehozása a politikusok, diplomaták erőfeszítéseinek eredményeképpen alakult ki. A kezdeti korszak résztvevői közül megemlíthetem Robert Schumann, Konrad Adenauer, Paul-Henri Spaak és Alcide de Gasperi nevét, hogy csak a legismertebb neveket említsem. Az 1945-1960-ig terjedő időszakot a háború okozta sok feldolgozásának, az Európa kép kialakulásának, az együttműködés keretei meghatározásának időszakának tartom, ennek az időszaknak a politikusai meghatározó szerepet játszottak az európai integráció kialakításában, tekinthetők egyfajta alapító atyáknak is. Nem véletlen, hogy a fent említett politikusok a mai nap is az integráció megbecsült alakjai.

2. A második szakasz: az 1960–1972-ig terjedő időszak

Ennek az időszaknak a fejlődése nem volt látványos, sőt sok megoldatlan kérdés terhelte ezt a periódust. Franciaország, és elsősorban De Gaulle ellenezte Nagy Britannia felvételét az Európai Gazdasági Közösségbe, sőt Franciaország több mint fél évig bojkotálta az EGK testületek üléseit. Az un. luxemburgi kompromisszum eredményeképpen minden EGK tagot vétőjoggal ruháztak fel, ez pedig az integrációs politika dinamikus fejlődésének gátjává is szolgált. Ebben az időszakban az európai integráció kormányközi módszerét támogatók hangja hangsúlyosabban jelentkezett.

3. A harmadik szakasz: az 1972-től a német újraegyesítésig (1990) terjedő időszak

Habár ez az időszak is különböző periódusokra osztható, ennek a 20 évnek az útkeresés a közös vonása.

Ezen időszak alatt további hat ország csatlakozott a hat alapító taghoz:

- Nagy-Britannia, Dánia, Írország: 1973. január 1-től tagja az európai integrációnak, a bővítés célja elsődlegesen gazdasági volt: az angol piac integrálása az európai piacba.
- Görögország csatlakozási kérelmét 1975-ben nyújtotta be, 1981. január 1-vel lett tag. A bővítés politikai célt követett: a demokrácia útjára lépett Görögország integrálása az európai közösségek intézményébe.
- Spanyolország 1979. február 5-én kezdte meg a tárgyalásokat, 1986. január 1-vel tagja az európai közösségnek, Portugália 1978-ban kezdte meg a tárgyalásokat, 1986. január 1-én lett tagja az európai integrációs szervezetnek. A bővítés célja mindkét esetben elsődlegesen politikai volt. A tárgyalások rendkívül nehézkesen haladtak, az akkori tagállamok attól tartottak, hogy az olcsó spanyol és portugál munkaerő elárasztja majd a tagállamok piacait. Ezek a félelmek azonban nem voltak reálisak és néhány éven belül a munkaerőpiacokat megnyitották a spanyol és portugál munkaerő előtt is.

Az 1972–1990 közötti időszak összességében a reformok időszakának tekinthető, a politikusokat olyan kérdések foglalkoztatták, mint az Európai Közösségi intézmények fejlődése, a gazdasági és monetáris unió létrehozásának szükségessége, az EK finanszírozás és költségvetés reformja, a növekvő közös politikák kidolgozásának kérdése. Helmut Schmidt és Giscard d'Estaing célja egy európai monetáris rendszer kidolgozása volt. Ennek középpontjában egy közös árfolyam mechanizmus terve állt. Az Európai Monetáris Rendszer 1979. január 1-vel visszamenő hatállyal, 1979. március 13-án lépett életbe. 1982-ben az agrárpiaci árak tárgyában létrejött az első precedens értékű eset, amikor is a tagállamok a korábbi egyhangú döntéshozatali gyakorlat helyett a szerződés által biztosított többségi döntést hozták a Miniszteri Tanácsban, leszavazták Nagy-Britanniát, Dániát és Görögországot.

Az 1980-as évek közepén az európai integráció motorjának vitathatatlanul a Kohl-Mitterand páros számított, de más személyiségek is említésre méltóak, mint például Delors és Genscher. Franciaország és Németország számára ebben az időszakban az európai integráció vitathatatlanul többet jelentett mint a gazdasági-technikai szempontok összessége. Európa vezető politikusai ekkor döbrentek rá arra, hogy egy egységes piac létrehozása elkerülhetetlen a gazdasági eredmények fenntartása érdekében. Az Európai Közösség hatáskörének bővítése olyan területeken is szükségessé vált, amelyről a római szerződések nem rendelkeztek. Így pl. a környezetvédelem, a kutatás és technológiai fejlesztés, szociálpolitika.

A német-francia reform javaslatokat az 1985-ben tartott milánói csúcson dolgozták ki, és a javaslatokat az 1985. decemberi luxemburgi csúcson elfogadott Egységes Európai Okmányban foglalták össze. Az Egységes Európai Okmány előírta, hogy a belső piacot, azaz a belső határok nélküli térséget jogilag kötelező formában 1992-ig ki kell építeni.

4. A negyedik szakasz: a német újraegyesítéstől (1990) napjainkig

Ez az időszak tulajdonképpen már az Európai Unió jelenlegi helyzetét érinti. Tézisszerűen a következő fejlődési irányok emelhetők ki a rendszerváltást, a német újraegyesítés utáni időszakról.

A legnagyobb változás az 1992-ben elfogadott Maastrichti Szerződés nyomán jött létre. A Szerződés által létrehozott Európai Unió a korábbi Európai Közösségnél lényegesen nagyobb hatáskört kapott, de az új hatásköröket nem adták át a Bizottságnak, hanem azokat a tagállamok közösen ún. kormányközi modell alapján gyakorolják. Az Európai Unió három pillére egymástól jól elkülönül, nevezetesen az Európai Közösségek, a Közös Kül- és Biztonságpolitika, valamint a bel- és igazságügyi együttműködés. A Maastrichti Szerződés további reformját jelentette a későbbiekben az Amszterdami Szerződés és a Nizzai Szerződés is. Ez utóbbi számunkra is rendkívül jelentős, mert meghatározta a bővítést követő szavazati és képviseleti arányokat.

Az európai integráció a német újraegyesítést követően egyébként tovább bővült és erősödött, 1995-ben csatlakozott az integrációhoz Ausztria, Finnország és Svédország. Svédország esetében a bővítés oka elsődlegesen gazdasági, Finnország és Ausztria esetében részben politikai volt. Finnország és Ausztria földrajzi fekvése is indokolta az országok csatlakozását az Európai Unióhoz.

Az integrációs célok bővülése, valamint különösen Ausztria és Finnország belépése az európai integrációba egyfajta válasz volt a német újraegyesítésre, valamint a közép-és kelet európai változásokra. A közös kül- és biztonságpolitika megteremtését, az önálló európai védelmi kapacitás megteremtését például Franciaország rendkívül erőteljesen szorgalmazta és szorgalmazza.

Az integrációs célok bővülése azt is jelentette, hogy az Európai Unió szervezetrendszerét igen részletesen szabályozzák: több száz cikkelyt tesz ki a Tanácsra, a Bizottságra, az Európai Parlamentre, a Bíróságra, Számvevőszékre, Európai Központi Bankra, a Gazdasági és Szociális Tanácsra, a Régiók Bizottságára, európai beruházási Bankra, az Európai Beruházási Alapra, európai ombudsmanra vonatkozó szabályozás.

Az európai integráció elmélyülése nyilvánvalóan önálló bürokráciát is létrehozott. Jelenleg Brüsszelben több mint 20.000 eurokrata dolgozik, hogy ez sok vagy kevés az relatív, összehasonlító adatként azonban megemlítem, hogy a belga föderáció részére közel 60.000 ember dolgozik.

II. Melyek a legfontosabb elvi kérdések az európai integráció jövője szempontjából?

Az európai integráció múltjának és jelenének áttekintése után térhetek rá érdemben előadásom azon részére, hogy hogyan látom az európai integráció jövőjét.

Az Európai Közösségek intézményrendszerét eredetileg 6 államra szabták, ma pedig már 15 ország tagja az integrációnak. A közép-kelet európai országok csatlakozása után pedig több mint 25 ország lesz tagja az Európai Uniónak. Kérdésként vetődik fel, hogy milyen Unióhoz fog Magyarország csatlakozni?

Az Európai Unió jövőjének kérdése az elmúlt félév, vagyis az Európai Unió belga elnökségének egyik központi témája volt. A politikusok is ráeszméltek, hogy az európai integráció rendkívüli méretű fejlődésének köszönhetően olyan alapvető kérdésekben kell döntéseket hozni, amelyek meghatározzák az integráció jövőjét is.

Engedjék meg, hogy néhány ilyen jelentősebb aktuális kérdésre felhívjam a figyelmet:

1. Az európai integráció a tagállamok által kidolgozott szerződések útján fejlődött, azaz politikusok, diplomaták ügye volt az európai integrációval való foglalatosság. Amennyi-

ben áttanulmányozzuk ezeket a szerződéseket akkor megállapíthatjuk, hogy azok szerkezetileg bonyolultak, egyszerre több szerződés van hatályban, több dokumentumot kell áttanulmányoznia annak aki az európai integráció szervezeti vagy hatásköri kérdéseivel kíván behatóan foglalkozni. A szerződések átláthatóságának a hiánya, a bonyolult struktúra kizárja azt, hogy az állampolgár az intézményi kereteket megismerje és megértse. Ma csak a politikusok és a szakemberek szűk köre tudja, hogy mia különbség az Európai Közösségek és az Európai Unió elnevezések között. Az európai integrációs intézmények mellé rendelt nagykövetek névjegyeit is nézve eltérő elnevezéseket használnak, vannak akik magukat az Európai Unió mellé rendelt nagykövetnek, mások az Európai Közösségek mellé rendelt nagykövetnek tüntetik fel magukat.

A jelenlegi bonyolult helyzet feloldását kezelhetnénk egyszerű technikai kérdésnek, amelyet a szerződések egyszerűsítésével, egy dokumentumba foglalásával akár fel is lehetne oldani. Sőt látnunk kell azt is, hogy egyes európai országokban már határozott igény jelent meg a szerződések egyszerűsítése, akár egy Európai Alkotmányba foglalása iránt. Az Európai Alkotmány az európai integráció értékrendjét, főbb szervezeti, hatásköri és működési kérdéseit tartalmazná. Az Alkotmány elfogadását általában azok az országok szorgalmazzák, amelyek az európai integrációt egyfajta föderatív berendezkedés magvalósulásaként fogják fel. Ezen országok a jelenleg különböző pilléreken, szerződéseken álló európai integráció további egységesítését szorgalmazzák. Szerintük egy létrehozandó Európai Alkotmány egyaránt kiterjedhetne a társadalmi, politikai és gazdasági szférákra is.

Véleményem szerint egy egységes Európai Alkotmány létrehozatala még hosszú ideig váratni fog magára. Az Európai Alkotmány kidolgozása és elfogadása a tagállamok között olyan vitákhoz vezetne, amelyek az Alkotmány szövegének kidolgozását illetve az Alkotmány elfogadását ellehetetlenítenék. A 15 tagállam eltérően határozza meg az európai építkezés jövőjét. Nagy Britannia, Dánia, Svédország a gazdasági érdekeket tartja hangsúlyosabbnak, egy szabadkereskedelmi övezetet biztosító Európa felel meg érdekeiknek. Nagy Britannia mindig is privilegizált kapcsolatot ápolt az Amerikai Egyesült Államokkal, az európai integrációba csak 1972-ben lépett be, az angol alkotmány történeti jellegű, nem valószínű, hogy egy európai alkotmányozási folyamatban érdekelt legyen. Ezzel szemben több ország, így pl. Németország, Franciaország, Belgium és Luxemburg az Európai Alkotmány kidolgozása és elfogadása iránt nagyobb hajlandóságot mutat, bár az egyes országokon belül is a politikusok eltérő tartalmú nyilatkozatokat tesznek. Álláspontom szerint a jövőben kompromisszumok eredményeképpen egy nyílt alkotmányozási folyamat helyett inkább a szerződések egyszerűsítése fog előtérbe kerülni. A várható eredmény mindenféleképpen pozitív lesz, a létrejövő, egységes szerkeztű szerződést tartalma alapján akár az európai integráció burkolt alkotmányának is lehetne tekinteni.

2. Az előbbi kérdéskörhöz szorosan kapcsolódik, hogy az európai integrációban a közösségi módszerek vagy az ún. kormányközi módszerek domináljanak. Azok az országok, amelyek a nemzeti szuverenitás fenntartásának a fontosságát hangsúlyozzák elsősorban a kormányközi alapokon szerveződő európai integrációt támogatják azok, akik a közösségi módszereket részesítik előnyben, azok az Európai Bizottság szerepének további növelését szorgalmazzák. Az egyes országok eltérő történelmi hagyományaik miatt eltérő válaszokat adnak :

A föderalizmust elvetők, így többek között Anglia a nemzeti szuverenitásra és a parlamenti szuverenitásra helyezi a hangsúlyt, azaz az Európai Unió nem válhat szupranacionális hegemóniává. Vagyis nem lehetséges, hogy az Európai Unió kormányozza a tagállamokat. Azoknak az országoknak, amelyeknek nincsenek föderalisztikus tapasztalati, általában nem élenjárói az európai föderalisztikus eszméknek. Ezzel szemben az európai föderatív berendezkedésű országok számára, így pl. Németország és Belgium inkább támogatója a föderalisztikus törekvések megvalósulásának.

A magam részéről biztos vagyok benne, hogy a nemzetállamok jelentősége a jövőben is megmarad, miután az egyes országok identitása, kultúrája különbözik, a nemzetállamot nem lehet pótolni, még akkor sem, ha a régiók szerepe kétségtelenül jelentősen növekszik Európában. Ugyanakkor meghatározott területeken az Európai Unió fontos hatáskörökkel kell, hogy rendelkezék az európai politikák meghatározásának jogával, amelyek különböző ágazatokat érinthetnek.

A politikák meghatározásának joga nem jelentheti azonban azt sem, hogy az integráció a részletszabályokat, végrehajtási szabályokat is megalkossa az egyes országok helyett. Az európai integráció szerveinek véleményem szerint a politikák meghatározásával a kereteket kell kijelölnie, de óvakodni kell a brüsszeli bürokrácia túlzásaitól. Az Európai Közösségek kizárólagos hatáskörein túlmenően valóban a szubszidiaritás elvének kell érvényre jutnia. Európában az egyes országok a nemzeti sajátosságok figyelembevétele mellett fejlődtek, és törekedni kell arra, hogy a nemzeti sajátosságok a jövőben is fennmaradjanak.

Noha magam is elkötelezett támogatója vagyok az európai integrációs folyamatoknak, ugyanakkor magam sem lennék lelkes híve annak, hogy az Európai Unió a jövőben egyfajta szuperállammá váljék. Vitathatatlan politikai tény azonban az is, hogy egy szétaprózódott, nemzeti konfliktusokkal telített Európa komoly politikai és gazdasági veszélyeket hordozna magában, mely a kontinensek versenyében biztos vesztesnek számítana. Ezért nincs alternatívája az európai integrációnak, de óvakodni kell az olyan túlfűtött megközelítésektől is, amely a tagállamok önálló jelentőségét ki akarja iktatni. Az átlagemberek számára – még Nyugat-Európában is – az európai identitás nem igazából takar tartalmi elemeket. A belga közvélemény-kutatások szerint a flamand polgárok elsőként saját városukat, megyéjüket jelölik meg mint származási identitást, aztán flamandnak tartják magukat, ezt követően belgának, és csak végül jelölik meg az európai identitást. Nem vitatható, az európai identitás teljesen különbözik más kontinensek identitásától, de a helyi környezetünk, országunkhoz való kapcsolat nálunk is megelőzi az európai identitáshoz való tartozást. Számomra Európa és az Európai Unió olyan közösségként jelenik meg, mint amely fontosnak érzi, hogy megőrizze az őt alkotó nemzetek kultúráját. Az Európai Unió ezért számunkra a közösségek Európája, a nemzeti közösségek Európája is. Az egyre szorosabb és nélkülözhetetlen együttműködés mellett tehát meg kell maradnia az európai nemzetek önazonosságának. Európa ereje egysége mellett éppen sokszínűségében, a különféle nyelvekben, kultúrákban és szokásokban rejlik.

Tehát az európai integrációnak olyannak kell lennie, amilyen Európa polgárai magukénak érznek, az intézményrendszernek nem szabad bonyolultnak és átláthatatlannak lennie.

3. Bővítés

Amikor az európai integráció jövőjéről beszélünk megkerülhetetlen, hogy ne érintsük a bővítés kérdését is, egyrészt mivel a bővítés ma az európai integráció egyik legnagyobb kihívása, másrészt ez Magyarországot is közvetlenül érinti.

A közép- és kelet-európai országokban a rendszerváltás közel egy időben ment végbe, 1989–1990 között. Nem vitatható, hogy az európai politikusok nagy részét már ekkortól foglalkoztatta, hogy a kétpólusú világrend megszűnése miként fogja érinteni az európai integráció jövőjét. Az európai politikusok idősebb generációja, akik a második világháborút átélték, és az azt követő történésekben, az ún. keleti blokk kialakulásában talán valamilyen módon maguk is részt vettek, azonnal pozitív módon viszonyultak a közép-kelet európai országok csatlakozásához. Nem véletlen, hogy Mitterand miniszterelnök és Kohl kancellár erkölcsi alapokon azonnal támogatásukról biztosították a közép-kelet-európai térség országait.

A nagy öregek generációja azonban mára már elhunyt vagy kiiregedett, így befolyásuk megszűnt. Az idősebb generációból mára csak Valéry Giscard d'Estaing volt francia miniszterelnök, és Jean-Luc Dehaene volt belga miniszterelnök az, aki a márciusban munkáját megkezdő Konvent elnökeként és alelnökeként szerepet játszhat a jövő Európa képeinek kialakításában. Sokan meg is kérdőjelezik, hogy helyes-e, hogy az Európa jövőjével foglalkozó Konvent elnökének egy idősebb generációhoz tartozó politikust választottak meg. Helyesebb lett volna amennyiben Európa esetenként euroszeptikus fiatalabb generációjára is gondolva fiatalabb európai politikus látná el a Konvent elnöki feladatait. Az európai fiatalabb politikus nemzedék jó része már a második világháborút gyermekként élte meg, vagy azt követően született. Náluk a múlt terheiből származó morális kötelezettségvállalás nem igen kérhető számon.

Ma az európai politikusok, közéleti személyiségek szinte mindegyike bővítés-párti, úgy ítélik meg, hogy Európa békéjét csak egy egységes, azonos elveken és szabályokon nyugvó integráció képes garantálni. A politikai aspektusok mellett a gazdasági szempontok is nagy jelentőséggel bírnak, a nagyobb piac nagyobb profitot eredményezhet, egy 500 millió lélekszámot magában foglaló integrált Európa pedig nagyobb piacot jelenthetne, mint az Amerikai Egyesült Államok és Japán együtt.

Az Európai Unió bővítése azonban érzékeny kérdéseket vet el. Felkészültek-e az ún. tagjelölt országok a csatlakozásra, elfogadták-e és képesek-e alkalmazni az *acquis communautaire*-t, a tagországok és a tagjelöltek közvéleménye támogatja-e a bővítési folyamatot, az Európai Unió jelenlegi intézményi keretei intézményi reformok nélkül alkalmasak-e arra, hogy 15 tagország helyett több mint 25 tagország működjék együtt. A bővítés pénzügyi következményei nem pontosan ismertek, felmerül hogy honnan lehet ehhez forrásokat teremteni, különösen akkor, amikor egyes jelenlegi tagországok nem kívánják növelni befizetéseiket, mások pedig nem kívánnak lemondani a nekik juttatott támogatásokról.

Vajon a bővítés nem eredményezi e a jelenlegi politikai egyensúlyok felbomlását, Németország, mint a gazdaságilag legerősebb ország nem fog e tovább erősödni a bővítés eredményeképpen? Ezek azok a főbb kérdések és félelmek, amelyek ma a bővítés kapcsán a politikusokat és más közéleti szereplőket foglalkoztatják. Megválaszolásuk külön-külön előadásokat igényelnének, így erre jelen előadásom keretében nem vállalkozhatom. Ennek ellenére én úgy látom, hogy a bővítés politikailag eldöntött tény, egyre gyakrabban jelenik meg a 2004-es esztendő mint céldátum, így van rá esély, hogy a kö-

zeljövőben a legfelkészültebb tagjelöltek a csatlakozási tárgyalásokat befejezzék és a csatlakozási szerződést aláírják.

Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a legfontosabb kérdésekre már tudnánk a válaszokat. Nem tudhatjuk egyelőre, hogy milyen mértékű lesz az a pénzügyi támogatás amelyre a tagjelölt országok majd számíthatnak, mikor kapjuk meg ugyanazokat a támogatásokat, amelyeket a tagországok ma megkapnak. Félő, hogy Közép- és Kelet-Európa országainak a pénzügyi vonatkozású kérdésekben kompromisszumot kell kötniük, és a megerősített együttműködés intézményesítése is kialakíthat egy kétfokozatú sebességű Európát. Mindezen félelmek és tények ellenére a bővítést illetően optimista vagyok, komoly esélyt látok arra, hogy a tagjelölt országokkal a csatlakozási tárgyalások lezáródjának és a csatlakozási szerződések ratifikációját követően a tagjelölt országok – az átmeneti mentességek figyelembevételével – teljes jogú tagként vegyenek részt az európai integrációs szervezetek munkájában.

III. A hazánkról alkotott kép Büsszéből nézve

Előadásom végén engedjék meg, hogy elmondjam saját tapasztalatom alapján azt, hogy minket, magyarokat miként ítélnek meg külföldön, milyen ismeretekkel rendelkeznek hazánkról, milyen kép alakul ki rólunk Belgiumban, Brüsszelben.

Nehéz általánosítani, minthogy az eltérő kultúrájú, tudású emberek eltérő ismeretekkel rendelkeznek. Elsőként mégis azzal kezdeném, hogy a hidegháború egy oldalról tekintve sikeres volt. Míg mi, vasfüggöny mögött élők nagy kíváncsisággal tekintettünk a szabad nyugati államok felé, addig ez a másik oldalról – tisztelet a kivételnek – nem mondható el. A második világháborút követően egyfajta érdektelenség mutatkozott hazánk iránt, mi is betagoledtünk az ún. Keleti blokkba, az egyes közép- és kelet-európai országok helyzete között nem tettek különbséget. Az egyszerű ember ezért sajnos kevés ismerettel rendelkezik Magyarországról.

Nézem lányom gimnazista könyvét, és szomorúan állapítom meg, hogy milyen kevés információt nyújtanak Magyarországról egy belga középiskolában. Nyilván nem is várható így, hogy a felnövekvő nyugati értelmiség ismerje hazánk történelmét, jelenlegi helyzetét.

Mindezek ellenére vannak pozitív jelek is. Az 1956-os forradalom során Magyarország közmegbecsülést szerzett magának, sokan említik hazánk hősiessé forradalmát. Tudják rólunk, hogy nem vagyunk szlávok, szeretik és tisztelik a magyar kultúrát, a zenét, a táncot, a népművészetet. Csak példaként említem meg, hogy Brüsszelben, Európa fővárosában, a főtértől gyalog két perce egy életnagyságú Bartók Béla-szobor áll. A magyar művészek telt házak előtt adnak elő, közmegbecsülés övezi munkásságukat. Ugyancsak ismert a magyar tudósok munkássága is, Szent-Györgyi Albert és sok más kutató neve ismerősen cseng a külföldiek fülének is.

Ma is számos kiváló magyar tudós, egyetemi tanár dolgozik Belgiumban a különböző, nemzetközileg is elismert tekintéllyel rendelkező egyetemeken. Kiemelkedő személyiségként tartják számon Lámfalussy Sándor és Rezsőházy Rudolf professzor urakat, a Louvain-i Katolikus Egyetem tanárait. B.Nagy János professzor úr, a Namur-i Egyetem tanára, a Szegedi Tudományegyetemtől kapott a közelmúltban doctor honoris causa elismerést, Frühling János professzor pedig a MTA külső tagja.

A politikailag tájékozottabbak tisztában vannak politikai helyzetünkkel, gazdasági eredményeinkkel. Tudják, hogy tagjai vagyunk a NATO-nak, és így egy katonai szervezet révén már szövetségesek vagyunk. Bátran mondhatjuk, hogy egyfajta szimpátia él országunk iránt, s nem véletlen, hogy az Európai Unióhoz csatlakozásra váró országok közül Magyarország bír a legkedvezőbb közvélemény-kutatási adatokkal. Minden alkalommal elmondják számomra, hogy amennyiben csak Magyarország európai uniós felvételéről kellene dönteni, akkor Magyarország késedelem nélkül tagja lenne az Európai Uniónak, de tudomásul kell venni, hogy az EU nem csak hazánkkal, hanem még 11 más tagjelölttel is tárgyalást folytat, így az egyéni elbírálás mellett a geográfiai szempontok is megjelenhetnek.

Ami hazánk megítélését illeti, fontos megemlíteni az Európai Unió által évente készített országjelentéseket is. Az Európai Unió a 2001. évi országjelentésben elismeri, hogy Magyarország rendkívüli módon fejlődött a rendszerváltást követően. Az elmúlt évről készített országjelentésben már sokkal kevesebb a kritikai észrevétel, mint két-három évvel ezelőtt. A magyar gazdaságot olyannak tartják, mint amely alkalmas arra, hogy a verseny kihívásaira válaszoljon, tehát az ország gazdasága életképes. Ezt a megállapítást a gazdasági mutatók és külkereskedelmi áruforgalmi számadatok is bizonyítják.

Az európai uniós csatlakozási tárgyalások során mindezidáig sikerült elfogadtatni azon érveinket, amelyeket a magyar érdekek védelmezése érdekében tettünk. Itt szeretném megemlíteni a Szegedi Tudományegyetem két volt hallgatójának nevét, akik sokat dolgoznak azért, hogy hazánk mihamarabb az európai integráció teljes jogú tagja legyen. Martonyi János külügyminiszter úr és Juhász Endre, EU-misszióink vezetője egykoron a szegedi egyetem jogi karának hallgatói voltak. A csatlakozási tárgyalásokon eddig 24 tárgyalási fejezetet zártunk le, és reményeink szerint 2002-ben be fogjuk fejezni a több éve folyó tárgyalásokat az Európai Unóval. Ebben az esetben joggal remélhetjük, hogy 2004-ben az EU teljes jogú tagjai lehetünk. Természetesen tudjuk, hogy hajónk nehéz vizeken evez, és Scylla és Karibdisz szikláit közt rendkívül óvatosan kell hajóznunk. De nem mondhatok előadásom végén mást, mint hogy "navigare necesse est".

LÁSZLÓ TRÓCSÁNYI

L'INTÉGRATION EUROPÉENNE VUE PAR UN AMBASSADEUR BILATÉRAL

(Résumé)

L'Europe n'est pas égale à l'Union Européenne, bien que ces deux notions soient synonymes. L'Europe, qui possède certes un sens géographique, ne se limite cependant pas principalement à cette signification géographique, mais représente bel et bien un système et une communauté de valeurs particuliers. L'Europe est formé de nations et de régions, et diverses langues et cultures y cohabitent. Vue de Bruxelles, l'Europe ne se contente pas de dévoiler cet héritage culturel et historique, elle laisse également entrevoir, après un tragique et orageux XXe siècle, l'espoir d'un meilleur XXIe siècle. De Bruxelles, l'Europe est bien plus que la somme des divers Etats européens, elle comprend également l'intégration européenne.

L'étude analyse l'évolution et la période actuelle de la construction européenne, en particulier les périodes suivantes: la première période: de 1945 à 1960, la deuxième période: de 1960 à 1972, la troisième période: de 1972 à la réunification allemande (1990), la quatrième période: de la réunification allemande à nos jours. La deuxième partie de l'étude s'occupe des plus importantes questions du point de vue de l'avenir de l'intégration européenne (la constitution européenne, les souverainistes et les fédéralistes, la nécessité de la simplification des traités, l'élargissement).